

Halid Ganija

SREBRENICA KAO ŽRTVA TERORA I ZLOUPOTREBE MOĆI

Sažetak

Terorizam nije proizvod 20-og stoljeća. To je društveni fenomen star skoro koliko i ljudski rod. Nastao je dokumentovano u prvom stoljeću prije naše ere.

Sam pojam terorizam je latinskog porijekla, i u prevodu znači upotreba nasilja sve do uništenja (Bratoljub Klajić: *Rječnik stranih riječi*, "Zora-GIP Hrvatske", Zagreb 1991., str. 354). Dakle, u bosanski jezik došao je preko latinskog a ne preko arapskog, perzijskog, staroturskog. Njegova kolijevka je Evropa u kojoj je i opština Srebrenica koja je popisom stanovništva od 1991. godine brojila 37.000 stanovnika, od kojih 73% Bošnjaka, 25% Srba i 2% ostalih.

Tako brojan narod ne bi se mogao pobiti i protjerati sa svoje zemlje bez upotrebe sile koja je prerasla u državni terorizam Srbije i Crne Gore, te terorističke stranke SDS.

Terorizam je u Srebrenici imao za cilj potpuno ili djelimično uništavanje Bošnjaka i etničko čišćenje tog prostora od nesrpskog stanovništva, o čemu svjedoči pravosnažna presuda Haškog tribunala generalu vojske bosanskih Srba Radomiru Krstiću, osuđenom za genocid i predsjedniku RS Biljane Plavšić osuđene za etničko čišćenje.

Naše istraživanje pokazalo je da je ideja i praksa terorizma došla iz susjednih država koje nisu multietničke u mjeri u kojoj je to Bosna i Hercegovina. Ovo je na žalost svih građana BiH naišlo na podršku, kada je u pitanju Srebrenica,

i kod jednog dijela bosanskih Srba.

Naš zaključak je da terorizam nije lahko riješiti, ali ga treba pokušati suzbijati.

Ključne riječi: etničko čišćenje, genocid, teror, terorizam, nasilje, Haški tribunal.

Šta je, ustvari, terorizam?

Odgovor na ovo pitanje djelimično je dao Dalas H. H. A. Cooper sa Univerziteta u Teksasu kada je konstatirao: “Mi se možemo složiti da je terorizam problem, ali se ne možemo složiti oko toga šta je terorizam”.¹

Sa ovom tezom nije se jednostavno složiti jer terorizam je više praktični nego teorijski problem. Pišući o tome, doc. dr. Hasan Balić sa Univerziteta u Sarajevu konstatirao je “da je za kriminološku, a posebno za viktimološku znanost terorizam negativno ispoljavanje sile u praksi”.²

To je zloupotreba moći od strane države, političke partije, vjerske grupe, razbojničke grupe ili pojedinca.³ Sve drugo je stvar “tehničke izvedbe”, o čemu svjedoči terorizam nad žrtvama Srebrenice.

Slučaj Srebrenica potvrdio je tezu Džonatana R. Vajta, koji konstatuje da riječ terorizam pokreće žestoke rasprave, samo je značenje termina vremenom izmijenjeno.

Kada se u teoriji i praksi sagledava terorizam, skoro da je nezaobilazna studija Andrey Kurtha Cronina “Razumijevanje naravi, historije međunarodnog terorizma” koju je objavila Revija slobodne misli - Krug 99 u Sarajevu, br.40/2003, str. 16-20. To je referat koji je autor izložio na konferenciji “Pisma predsjedniku: Islamski svijet i spoljna politika Sjedinjenih Država” održanoj u aprilu 2002. godine u organizaciji Centra za muslimansko-kršćansko razumijevanje Sveučilišta Georgetown u Washingtonu.

¹ Hasan Balić, Azra Hadžalić – Dedović, “Viktimologija – Priručnik za studente”, FKN, Sarajevo, 2005., str. 38.

² Isto djelo, str. 38.

³ Isto djelo, str. 38-39.

Studija je interesantna po tome što ukazuje na historijski razvoj fenomena terorizma, čija je kolijevka Evropa.

Dakle, iz slučaja Srebrenica može se izvesti zaključak da je 20-i vijek – pored dostignuća koja se, nesumnjivo, mogu označiti kao napredak – obilježen i teškim bremenom nečovječnosti, surovosti, poniženja i neslobode, kratko rečeno, nasiljem nad osnovnim ljudskim pravima i slobodama.

Nažalost, taj trend je nastavljen i u prvim godinama III milenija, što je sa razlogom zabrinulo moralni dio čovječanstva, koji se u najvećoj mjeri okupio oko slučaja Srebrenica i u tome prepoznao genocid nad Bošnjacima i etničko čišćenje tog geografskog područja od nesrpskog stanovništva.

Grad Srebrenica nalazi se u dolini rijeke Drine u istočnoj Bosni, na udaljenosti od petnaestak kilometara od granice sa Srbijom. Godine 1991., po posljednjem popisu stanovništva, općina je brojala 37.000 stanovnika, od kojih 73% Bošnjaka i 25% Srba, a razliku od 2% su činili ostali, koji su prije agresije živjeli zajedno u snošljivim i tolerantnim odnosima. Naravno ovdje ne želimo govoriti o hronologiji događanja u Srebrenici, već nam je upravo cilj govoriti o teroru i terorizmu kao metodu agresije na Srebrenicu koji je potpuno narušio te odnose.

Terorizam kakav danas poznajemo nije ni nov ni nepoznat fenomen. Za razumijevanje savremenog terorizma neophodno je izvjesno vraćanje u bližu i dalju prošlost. Manifestacije terorizma iz prošlih stoljeća ne mogu se ignorirati jer je terorizam moguće razumjeti i tumačiti samo u njegovom historijskom razvoju. Nasilje se u ljudskom društvu primjenjuje od davnina, odnosno od početka nastojanja pojedinaca i skupina da zavladaju drugim i okoriste se njihovim radom.

Jedan od najkompetentnijih historičara političkog nasilja Walter Laquer ukazuje da je terorizam uvijek bio opravdan i prihvaćen kao legitimno sredstvo uspostavljanja tiranije i despotizma, pa se, otuda, njegovi korijeni mogu naći još u antičkim vremenima. Ubojice tiranina u antičkoj Grčkoj i u Rimu uzdizani su na pijedestal nacionalnih heroja, a najveći filozofi tog vremena osiguravali su teorijska opravdanja odupiranju tiraniji i eksplicitne obrane tiraniciada.⁴

Djela antičkih i srednjovjekovnih mislilaca u kojima se izlažu filozofska opravdanja za odupiranje tiraniji, ubistvo tiranina, poslužila su kao teo-

⁴ Laqneur Walter, Terorizam, London, 1997.

rijska baza za terorističku misao 19. stoljeća, na kojoj i danas stoji koncept modernog terorizma.

Danas u cilju vojno-tehnološke ekspanzije i zbog sofisticiranih komunikacijsko-informacijskih sredstava svijet postaje blizak, čime je narušena globalna sigurnost.

Sagledavajući postojeće činjenice, možemo govoriti o novom obliku ugrožavanja, a to je savremeni međunarodni terorizam koji se javlja u periodu hladnog rata i antikolonijalne revolucije, kada se vode nacionalnooslobodilački ratovi i formiraju organizacije i grupe čije terorističko djelovanje predstavlja glavnu metodu ostvarivanja ciljeva i interesa. Za određenje pojma međunarodnog terorizma karakteristično je povezivanje i suradnja terorističkih organizacija i skupina sa sličnim u drugim zemljama, stavljanje u službu i interese druge države, visoko izražena profesionalnost i apolitičnost terorista te globalizacija terorizma. U savremenim uslovima tipični vidovi ostvarenja terorističkih napada su: atentati, otmice, uzimanje talaca, diverzije, oružani napadi, upotreba streljačkog oružja, požari i eksplozije, zaposjedanje i zauzimanje vlasti, lažne prijetnje, obmane i ostalo.

U sklopu međunarodnog terorizma javlja se i pojam državni terorizam. Državni terorizam označava sistemsko, otvoreno i prikriveno, provođenje nasilja jedne države prema drugoj državi ili njenim građanima. Ova vrsta terorizma provodi se na način da država organizira terorističke skupine na svome ili tuđem teritoriju koje ubacuje u treće zemlje. Za izvršenje terorističke aktivnosti dotična država vrši obuku i osposobljavanje skupine, daje logističku podršku, pruža utočište i tome slično. Državni terorizam u pravilu provode države sa autoritarnim režimima i koje u vlastitoj zemlji vladaju uz pomoć nasilja. U tim državama dolazi do sprege države i terorističkih organizacija sa sličnim ciljevima i interesima. Najeklatantniji primjer je provođenje državnog terorizma Srbije prema Republici Bosni i Hercegovini, posebno Srebrenici, o čemu će se govoriti u nastavku rada. Dokaz za održivost ove teze leži u suđenju Slobodanu Miloševiću koji se vodi pred Haškim tribunalom za zločin genocida i druge zločine, između ostalih, i u Bosni i Hercegovini.

Na osnovu istraživanja koje je izvršeno konkretnije će se prikazati i obrazložiti postojanje terorizma kao metoda genocida i etničkog čišćenja u Srebrenici.

Naime, prilikom izvršenja ovih zločina u Srebrenici ispoljeni su

određeni tipovi terorizma i to: državni, medijski, duhovni i grupni.

Državni tip terorizma ispoljen je u vidu vojne intervencije, demonstracije vojne sile, širenju straha, rušenju postojećeg sistema i dr.

Medijski tip terorizma ispoljavao se putem režimskih medija kroz manipulacije i dezinformacije koje uzrokuju strah i paniku, poticanje na nasilje, naoružavanje, vođenje medijskog rata te plasiranje i podržavanje ekstremizma.

Duhovni tip terorizma se manifestirao kroz publicistiku i historiografiju širenjem ideologije, satanizacijom protivnika u svrhu da se ospori i spriječi svaka mogućnost ostvarenja cilja protivničke strane.

Grupni tip terorizma se manifestirao u organizovanju posebno obučениh i pripremljenih terorističkih grupa (jedinica) koje su imale zadaću da vrše terorističke akcije (Škorpioni, Beli orlovi, Crvene beretke, Šešeljevci, i dr.)

Terorističke aktivnosti su imale za cilj enormne gubitke života u civilnom stanovništvu i gubitke u materijalnim dobrima. Masovno ubijanje civila bila je politika i to sa predumišljajem. Osim masovnih ubistava civilnog stanovništva značajno je istaknuti i još jednu posljedicu izazvanu terorizmom, a to je masovna migracija stanovništva što se manifestiralo etničkim čišćenjem. Ovo je potvrđeno pravosnažnom presudom Haškog tribunala IT-00-40-P.T., kojom je predsjednica RS-a Biljana Plavšić osuđena na 11 godina zatvora za krivično djelo etničkog čišćenja u 37 općina Bosne i Hercegovine u koju spada i Srebrenica.

Iz ratnih zločina u Srebrenici mogu se bliže odrediti sljedeći indikatori terorizma:

1. Nasilje i upotreba prijetnje, gdje je nasilje poprimilo neuobičajene dimenzije.
2. Političke namjere i ciljevi su doista u ovom slučaju maksimalno došli do izražaja. Naime, djela poput masovnih ubistava, držanje zarobljenika, prijetnje, postavljanje bombi i upotreba streljačkog oružja su apsolutno politički motivirana te se direktno mogu smatrati terorizmom.
3. Zastrašivanje i izazivanje stanja straha i napetosti kod civilnog stanovništva bilo je permanentno. No, prilično je jasno da bez obzira na permanentno zastrašivanje i izazivanje straha, cilj nije bio samo

zastrašiti nego potpuno raseliti stanovništvo i prostor učiniti "čistim". To se uradilo krajnje okrutno i bezočno, a vojska RS-a i Srbije je, svakako, odgovorna za hiljade mrtvih.

4. Postojanje organiziranosti i organiziran zločin su odlika terorizma, a to je u ovom slučaju evidentno. Zato su izvršene političke, vojne i druge pripreme na osnovu kojih će se terorizam efikasno i uspješno provesti, a zločini terorizma i njihovi učinitelji prikriti.
5. U ovim terorističkim aktima bio je na udaru širok krug ljudi, odnosno izazvana je reakcija širih razmjera među jednom nacionalnom skupinom, što ukazuje da je postojala opća usmjerenost na jednu nacionalnu skupinu.
6. Motiv kao indikator terorizma bio je vrlo jasan i ogledao se u izvršenju političkog cilja, a koji je za posljedicu imao masovna ubistva, silovanja, genocid i etničko čišćenje. U ovom slučaju javlja se još jedna dimenzija terorizma, a to je potpuna destrukcija nemoćne žrtve, što je slično holokaustu Židova u II svjetskom ratu, o čemu je pisao dr. Hasan Balić u knjizi "Bosanska kataklizma, studija slučaja Foča".⁵
7. Faktor iznanađenja u ovom slučaju je posebno došao do izražaja. Svi do tada postignuti dogovori, prisustvo međunarodne zajednice, demilitarizacija prostora bili su garancija da neće doći do napada na Srebrenicu i njeno stanovništvo.

Dakle, navedeni indikatori jasno ukazuju da je terorizam korišten kao metod agresije na Srebrenicu.

Ovim se jasno pokazala težnja za ostvarivanjem ideje "velike Srbije" kojoj bi trebala biti "priljubljena" BiH, ali bez muslimana, što je stara ideja iskazana u djelu Ilije Garašanina "Načertanije" koje je objavljeno 1844. godine.

Provodeći intenzivnu propagandnu aktivnost, pripremajući srpsko stanovništvo isticanjem hipoteze o prirodnoj i historijskoj genocidnosti bošnjačkog (turskog) naroda, fundamentalističkoj vlasti u Sarajevu, te općoj ugroženosti Srba na tlu Bosne i Hercegovine, terorizam nad Srebrenicom pokazao se u punoj snazi i surovosti koja je imala za posljedicu da je za par dana u julu 1995. godine ubijeno oko 8.000 Bošnjaka.

⁵ Hasan Balić, *Bosanska kataklizma*, Magistrat, Sarajevo, 2002.

Srebrenica je u Evropi i događaji u Srebrenici 1992-1995. potvrdili su da se terorizam i dalje zadržao u Evropi, iako se prenio i na druge kontinente.

Srebrenica je, isto tako, pokazala fatalne posljedice razilaženja u vanjskopolitičkom djelovanju evropskih država. Konačno, postavlja se pitanje koje pouke su Ujedinjeni narodi izvukli iz događaja 1995. godine. Da li Ujedinjeni narodi svoj glavni zadatak – očuvanje ljudskih prava – danas bolje izvršavaju nego prije 10 godina? Koje su im strukture i instrumenti potrebni kako bi u budućnosti mogli bolje preuzeti odgovornost, da li suočavanje sa Srebrenicom i danas predstavlja test stanja u svijetu?

Abstract

Terrorism is not a product of the 20th century; it is a social phenomenon that is almost as ancient as the human race itself. It was first documented in the first century BCE.

The term terrorism itself is of Latin origin, and denotes the use of violence to the point of destruction (as defined in Bratoljub Klajić: Rječnik stranih riječi [Dictionary of Foreign Words], Zora-GIP Hrvatske, Zagreb, 1991, p. 354). It thus entered the Bosnian language via Latin, not via Arabic, Persian or Old Turkic. Its cradle is Europe, including Srebrenica Municipality, where the 1991 census recorded a population of 37,000, of which 73% were Bosniacs, 25 Serbs, and 2% Others.

A population of these numbers could be vanquished and forced to leave its country without the use of the force that grew into the state terrorism of Serbia and Montenegro and the terrorist SDS (Serbian Democratic Party).

In Srebrenica, terrorism was designed to extirpate the Bosniacs, in whole or in part, and to cleanse the region ethnically of its non-Serb population, as was noted by the verdict of the Hague Tribunal in the case of General Radomir Krstić of the Bosnian Serb army, convicted of genocide, and that of President of Republika Srpska Biljana Plavšić, convicted of ethnic cleansing.

Our research has shown that the idea and practice of terrorism came from neighbouring states that are not as multiethnic as Bosnia and Herzegovina. In the case of Srebrenica this, to the misfortune of all the people of BiH, met with support from a proportion of Bosnia's Serbs as well.

Our conclusion is that terrorism is not easy to deal with, but one must attempt to eradicate it.

Key words: ethnic cleansing, genocide, terror, terrorism, violence, Hague Tribunal

Literatura:

1. Charles Townshend, Terorizam, Šahinpašić, Sarajevo, 2003.
2. Grupa autora, Molila sam ih da me ubiju, Udruženje logoraša BiH, Sarajevo, 1998.
3. Halilović S., Restitucija bosanske državnosti, Preporod, Zenica, 1993.
4. Hasan Balić, Bosanska kataklizma, Magistrat, Sarajevo, 2002.
5. Haški tribunal, VI Priznanja, krivice i presude, Fond za humanitarno pravo Beograd, 2004.
6. Ibrahimagić O., Politički sistem Bosne i Hercegovine, Magistrat, Sarajevo, 1999.
7. Laqneur Walter, Terorizam, London, 1997.
8. Radoslav Đ. Gaćinović, Savremeni terorizam, Grafomark, Beograd, 1998.
9. Schmidt Alex, Politički terorizam, Amsterdam, 1983.
10. Srdanović, B. R., Međunarodni terorizam – Politički delikt – ekstradicija, Beograd, 2002.
11. Tomaševski Katarina, Uzroci terorizma, Revija za sociologiju 3-4/1980. Zagreb.
12. Wilkinsom Paul, Political Terrorism, London, 1974.
13. Zulch, T., Etničko čišćenje genocid za veliku Srbiju, (preveo mr. Muharem Kreso), Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 1996.